

RESSENYES BIBLIOGRÀFIQUES

Aquesta nova secció bibliogràfica es crea amb l'objectiu de reunir tota la informació dispersa sobre ornitologia balear que apareix publicada en altres revistes i llibres, tant de la nostra comunitat com nacionals o estrangers, i, d'aquesta manera, fer-la més accessible a qualsevol persona interessada en l'ornitologia balear. Aquest apartat recull ressenyes breus en què es ressalten els principals resultats i s'hi aporten teories sobre el contingut de les publicacions rebudes a la biblioteca del GOB.

Un conjunt de col·laboradors realitzen desinteressadament aquestes notes i contribueixen amb el seu esforç a la transmissió d'informació, que podrà tenir una funció en la formació i actualització dels coneixements ornitològics dels membres de la nostra associació. Les ressenyes expressen les opinions dels revisors, això vol dir que no reflecteixen necessàriament el parer del GOB. La base de dades que iniciem arranca amb 33 referències.

Llista de col·laboradors, entre parèntesis hi ha les sigles identificatives de cada persona: Pere Garcias (P.G.), Carles López-Jurado (C.L-J.), Miquel McMinn (M.M.), Guillem X. Pons (G.X.P.), Matias Rebassa (M.R.), Paco Samblas (P.S.), Maite Solans (M.S.), Manuel Suárez (M.S.) i Josep Sunyer (J.S.).

ARTICLES

- BRUDERER, B., LIECHTI, F. i STEURI, T. 1996. Migrations aviennes à travers l'ouest méditerranéen - direction de vol au printemps au-dessus de Majorque. *Alauda*, 64 (1): 7-16.

Estudi preliminar enquadrat en un projecte d'envergadura que realitza l'Institut Ornitològic Suís sobre alguns aspectes de la migració de les aus per als quals actualment no hi ha respostes satisfactòries. Aquest estudi previ s'ha realitzat durant la primavera a l'illa de Mallorca mitjançant un aparell d'infraroigs que detecta el vol nocturn i diürn de les aus migratòries de tornada des del seu quarter d'hivernada a les seves zones de reproducció.

Algunes de les qüestions que intenta respondre, com quines rutes migratòries prefereixen les aus per travessar el Mediterrani, quina importància tenen els llocs d'escala -les illes o els oasis- en aquestes rutes, com influeixen els obstacles -Mediterrani o el desert del Sàhara- en les rutes migratòries, hores de vol, distribució altitudinal, direcció de vol, nuvolositat i la topografia del terreny, principalment, han permès concloure algunes hipòtesis que s'han de corroborar quan aquest projecte finalitzi.-P.S.

- CANTOS, E.J. i GÓMEZ-MANZANEQUE, A. 1997. Informe sobre la campanya de anillamiento de aves en España, año 1996. *Ecología*, 11: 303-422.

Informe anual d'anellament científic d'aus realitzat a Espanya amb remitent ICONA, en el qual figuren els cinc grups d'anellament de les Balears: GOB-Mallorca, GOB-Menorca, GOB-Eivissa, GOB-Formentera i l'Albufera. S'hi afegeixen la llista d'aus amb el nombre d'exemplars marcats, el nombre d'anellaments realitzats pels diferents grups, així com la taula d'autocontrols i recuperacions per espècies. També hi figura una relació de les sol·licituds de

dades concedides per l'Oficina d'Anellament.- C.L.-J.

DONNELLY, C. i RIDDIFORD, N. 1997. Estudi de la importàcia de s'Albufera per a la colgada d'aucells colonials a la tardor de 1994. *Butlletí del Parc Natural s'Albufera de Mallorca*, 3: 47-56. SEFOBASA. Palma.

Els dormidors col·lectius de 4 espècies d'aus (agró blanc *Egretta garzetta*, esplugabous *Bubulcus ibis*, xàtxero blanc *Motacilla alba* i estornell *Sturnus vulgaris*) varen ser controlats, amb l'ajuda de col·laboradors voluntaris d'ARTHWATCH, entre el 25 d'octubre i el 4 de novembre de 1994.

Agrons blancs i esplugabous passaren els vespres junts, als tamarells de davant l'aguait des Colombar. Altres espècies presents al dormidor eren corpetasses *Phalacrocorax carbo* i agró blanc gros *Egretta alba* (1 exemplar). Les entrades a la colgada es varen allargar entre les 16:08 i les 18:25 hores, la majoria de les aus provenien d'un dormidor situat a sa Roca.

Les observacions de les evolucions dels xàtxeros varen ser incompletes i no concloents. La presència de diversos dormidors, situats a indrets diferents, sembla desprendre's de les dades aconseguides. Les concentracions prèvies de xàtxeros varen ser especialment actives entre les 17:15 i les 18:00 hores.

La colgada d'estornells va ser detectada a l'oest de la depuradora, amb un màxim de 750.000 aus el dia 3/11, la qual cosa fa pensar que era aquell l'únic dormidor important present a la zona humida. Les arribades de les primeres aus al dormidor se situava entre les 17:20 i les 17:40 hores.

Aquest estudi, encara que és milloorable quant a l'obtenció de resultats concloents, té importàcia a l'hora de

demonstrar fins a quin punt poden els col·laboradors voluntaris (sempre que estiguin emparats per un bon protocol d'actuació elaborat per experts) atrevir-se a fer treballs d'una certa importàcia i rellevàcia, com és el tractat aquí.- M.R.

PALMA, R.L., PILGRIM, R.L.C. i AGUILAR, J.S. 1997. Ectoparasites from the Balearic Shearwater *Puffinus yelkouan mauretanicus*. *Seabird*, 19: 51-53.

S'hi citen dues espècies ectoparàsites de la Baldritja *Puffinus mauretanicus*, *Halipeurus diversus* (Phthiraptera: Philopteridae) i *Xenophila gratiosa* (Siphonaptera: Pulicidae). Aquestes espècies han estat recol·lectades sobre 19 individus (1 adult i 18 polls) de Baldritges durant el període de nidificació de la cova de sa Cella (Mallorca), cova des Porxos (Formentera), Tagomago (Eivissa) i la cova de sa Llumeta (illa des Conills, Cabrera).- G.X.P.

Pérez de Ana, J.M. 1997. Situació del eider comú *Somateria mollissima* en la Península Ibérica e Islas Baleares en el periodo 1975-1995. *Butll. GCA*, 13: 73-85.

Tot basant-se en una revisió bibliogràfica, una enquesta i una recopilació de dades pròpies, s'actualitza l'estatus d'aquesta espècie. Pel que fa a les Balears, només s'hi citen dos registres.- C.L.-J.

REBASSA, M. i VICENS, P. 1997. Seguiment de l'avifauna del Parc, agost 1994-juliol 1996. *Butlletí del Parc Natural s'Albufera de Mallorca*, 3: 9-38. SEFOBASA. Palma.

A Balears, s'editen amb regularitat dues publicacions sobre la seva avifauna, l'*Anuari* i el *Butlletí de s'Albufera de Mallorca*, ambdues són imprescindibles per al seguiment de l'avifauna, i el but-

lletí és un exemple a seguir en altres parcs. En aquest nou lliurament es presenten dos anys seguits, tot continuant, com en anys anteriors, el calendari natural del cicle ornític. S'hi comenten 205 espècies observades, s'hi destaquen 8 rareses i 4 espècies que hi nidifiquen per primera vegada. També s'hi inclouen els recomptes hivernals dels darrers dos anys a l'Albufera.- C.L.-J.

SEGÚ, B. 1997. Avifauna fòssil del jaciment plistoholocènic de la Cova des Moro (Manacor, Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 40: 71-89. Palma.

SEGÚ, B., MOURER-CHAUVIRÉ, C. i ALCOVER, J.A. 1997. Upper Pleistocene and Holocene fossil avifauna from Moleta Cave (Mallorca, Balearic Islands). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 40: 223-250.

«La caça del fòssil és de sobra el més fascinant de tots els esports. Presenta algun perill, suficient per donar-li interès i probablement tant com pugui tenir la caça major amb les armes modernes; tanmateix, el perill amenaça només el caçador. Té incertesa i emoció i totes les sensacions del joc, sense cap dels seus vicis. El caçador mai no sap què durà en el seu sarró, potser res, potser una criatura mai vista per ulls humans. Requereix coneixement, habilitat i una certa fortalesa. Els seus resultats són molt més importants, més útils i més permanents que els de cap altre esport! El caçador de fòssils no mata: els ressuscita. El resultat d'aquest esport s'afegeix a la suma dels plaers humans i als tresors del coneixement de la humanitat» (George Gaylord Simpson).

La definició de Simpson de la Paleontologia és molt romàntica: és la ciència de ressuscitar éssers vius extingits. L'objectiu de la paleontologia és descobrir i analitzar el patró biològic de la

història dels organismes i les biotes a través del temps geològic. En parlar d'animals fòssils, el primer que se'n ocorre són els dinosaures, els grans mamífers del neogen, o fins i tot el *myotragus*, tan característic del quaternari de Mallorca i Menorca, però molt poques vegades es pensa en les aus. Entre tots els éssers vius que habiten el planeta, les aus són probablement el grup zoològic més estudiat. Tanmateix, aquest fet contrasta amb l'escàs interès que han tingut per als paleontòlegs. Tradicionalment, s'ha considerat que els ossos buits i fràgils de les aus no fossilitzen tan bé com els d'altres animals, d'aquí l'interès dels paleontòlegs cap als grups amb major possibilitat de conservar-se en el registre fòssil. Avui dia, sabem que això no és veritat, ja que les restes d'aus es conserven tan bé com les de qualsevol altre animal. Les cavitats càrstiques de les Balears ofereixen unes condicions excel·lents per a la formació de jaciments fossilífers de la fauna vertebrada: amfibis, rèptils, mamífers i aus. S'hi han trobat nombrosos jaciments i en la majoria les condicions de conservació permeten preservar els ossos de petits gripaus, sargantanes i petits passeriformes. En aquests dos articles del *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears* es fa conèixer el registre de l'avifauna fòssil de les coves des Moro i Muleta, alhora que s'amplia i s'aprofundeix en el coneixement paleoecològic de Mallorca durant el quaternari.-M.M.

SUNYER, J.R. 1997. Les comunitats de Passeriformes hivernants als matollars de Cabrera i a un ullastrar de Mallorca (illes Balears). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 40: 61-69. Palma.

Estudi preliminar dels valors de densitat, riquesa i diversitat en una comunitat de passeriformes hivernants

en un dels ecosistemes més característic, els matollars de Cabrera i un ullastrar de Mallorca, mostrant les diferències entre les illes i les seves possibles causes. Es proposa la conservació d'aquests ecosistemes, els matollars, i se'n destaca la singularitat ornitològica entre altres espècies *Sylvia sarda balearica*, *Sylvia cantillans moltonii*.- C.L.-J.

TRIAY, R. i CAPÓ, J. 1996. Biometria del virot *Calonectris diomedea* a l'illa de Menorca (illes Balears-Mediterrani Occidental). *Bulletí del Grup Català d'Anellament*, 13: 9-14. Barcelona.

Estudi biomètric del virot *Calonectris diomedea diomedea* que demostra una clara diferència entre sexes en les mides de bec, tars i pes. També s'han trobat diferències biomètriques entre diferents colònies de la Mediterrània, sobretot en la longitud del bec, a causa de l'aïllament genètic i de l'adaptació al medi.- M.S.

LLIBRES

AVELLÀ, F.J. i MUÑOZ, A. 1997. Atlas dels acells nidificants de Mallorca i Cabrera, 1983-1994. GOB. Palma.

Obra col·lectiva del Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB) en què han participat 252 ornitòlegs no professionals. Ha coordinat aquesta feina una comissió editorial formada per: Francesc J. Avellà, Pere J. Garcías, Jesus R. Jurado i Antoni Muñoz. La redacció ha estat duita a terme per Francesc J. Avellà i Antoni Muñoz. Segons es relata en la contraportada de l'Atlas, s'ha seguit una metodologia homologable a la de nombroses iniciatives similars d'arreu d'Europa. El treball que aquí es presenta recull la distribució geogràfica (plasmada sobre una quadrícula de 58 quadrats de 10 x 10

quilòmetres) de les 101 espècies d'au-cells silvestres que nidifiquen a l'illa de Mallorca i l'arxipèlag de Cabrera. En aquestes fitxes dedicades a cada espècie es fa menció de la seva distribució a nivell mundial, el seu estatus a les Balears, l'hàbitat de nidificació, la ubicació típica del niu i els principals paràmetres reproductors. Seguint amb les dades numèriques, en aquesta obra s'han avaluat 5.304 fitxes de nidificació. El projecte original d'aquest treball fou guardonat, el 1983, amb el Premi Ciutat de Palma d'Investigació, i és des d'aquest moment que es posà en marxa la sistematització de les dades de nidificació. Una introducció treballada i molt il·lustrativa ens dóna exemples i dades de nidificació comparatives d'altres illes de les Balears junt amb altres illes de la Mediterrània.

Treballs d'aquestes característiques són obres bàsiques de consulta per a qualsevol que es vulgui iniciar en el camp de l'ornitologia Balear, treball d'obligada consulta i imprescindible en qualsevol prestatge de qualsevol biblioteca científica. Són obres que suposen un difícil esforç de coordinació i molts d'anys de constant treball (iniciat el 1983 i editat el 1997). Per acabar, volums com aquest no poden merèixer més que elogis per part de qui escriu aquestes línies. A més, cal transmetre la més sincera enhorabona al GOB i especialment als col·laboradors i editors que de forma desinteressada han fet possible la realització d'aquesta obra.- G.X.P.

DIES, J.L. i DIES, B. (Eds). 1997. *Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana 1994*. Estació Ornitològica l'Albufera, Valencia.

Setè lliurament amb un poc més de tres anys de retard. Es tracta d'un dels millors anuals que s'editen a Espanya

per la presentació de cada espècie, la brevetat de les observacions i els comentaris corresponents dels editors. Aquest volum recull una llista completa i actualitzada de les observacions sobre l'avifauna valenciana corresponents a 1994, les espècies sotmeses a homologació pel Comitè Ibèric de Rareses (SEO) i un apèndix d'espècies exòtiques. S'hi troben a faltar les fotografies i les notes breus, com es publicaven en anys anteriors. Tan sols una discrepància: les espècies introduïdes que són reproductores viables s'inclouen a la llista sistemàtica en lloc de fer-ho a l'apèndix d'exòtica.- C.L.J.

ESCANDELL, A. 1997. Atlas dels ocells nidificants de Menorca. GOB. Maó.

L'autor ha plasmat en aquesta obra la feina d'investigació i recopilació des del 1985 fins al 1995. Tota la informació s'ha obtingut o bé del camp directament o bé a través de converses i enquestes a ornitòlegs menorquins, mallorquins i d'altres llocs d'arreu de l'Estat i de l'estranger.

El llibre està dividit en diverses parts, seguint un esquema semblant a l'emprat en l'Atlas de Catalunya (MUNTANER, *et al.* 1983). En la introducció, hi ha incloses la metodologia, apunts de geologia, mapa de vegetació i dades meteorològiques. El darrer apartat de la introducció tracta els resultats globals. Després hi ha tres capítols: *Espècies bàsiques*, en què són tractades les que presenten nidificació segura; *Espècies addicionals*, amb les que no arriben a la categoria de segures i *Espècies antigues*, en què l'autor fa un recull bibliogràfic que es remunta a Moll (1957) i a un *Manuscrito sobre las aves de Menorca* inèdit, de Josep Sancho, datat el 1822.

El codi seguit per definir els tres graus de fiabilitat de les dades és sem-

blant a l'usat en l'Atlas de Mallorca i Cabrera (GOB, 1997) encara que amb petites diferències en les categories de possible i probable que fan que el criteri sigui menys restrictiu per a la segona categoria tot i que el criteri de nidificació segura és exactament igual a l'emprat en l'anterior publicació, de manera que les dades són totalment comparables.

La quadrícula per a Menorca és de 17 quadres de 10x10 Km, on crien 65 espècies segures, 5 de probables i 5 de possibles. També es consideren 19 espècies *antigues*, però ja presentades amb uns criteris que no s'adapten al codi sinó a l'interès intrínsec de la informació aportada. En el text per a cada espècie segura es donen dades fenològiques d'arribada, en el seu cas, de posta, eclosió i envol dels polls. En alguns casos també biometria d'ous i nombre per posta.

L'edició té un regust decimonònic pel paper reciclat gris i, sobretot, pels dibuixos, obra de l'autor i la seva muller Marina Seguí. Probablement ni el paper ni la impressió fan justícia a la seva qualitat. En aquest punt és remarcable el dibuix del falcó pelegrí. En fi, és una obra imprescindible per conèixer l'avifauna de Menorca, que se suma als atlas ja publicats de Formentera (WEJK, S. i JAUME, J., 1996) i de Mallorca i Cabrera. Ja sols manca encoratjar els ornitòlegs eivissencs perquè ens sorprenguin gratament publicant l'atles d'Eivissa.- P.G.

PATERSON, A.M. 1997. Las aves marinas de España y Portugal. Lynx Edicions, Barcelona.

Monogràfic sobre les aus marines d'Espanya i Portugal, inclosos els arxipèlags dels dos països. L'autor inclou dins les aus marines grups com

gaviidae, *podicipedidae* i les ànneres i limícoles d'hàbits més marins.

No es tracta d'una guia d'identificació dels aucells marins, de fet no hi ha descripcions de les espècies, sinó que aquest llibre és una recopilació actualitzada de tota la informació que es té quant a cria, migracions i estat sobre totes les aus marines que han estat citades alguna vegada a la península Ibèrica, Balears i Macaronèsia.

La informació que es dona sobre cada espècie és molt completa. S'hi indica el nom en castellà, anglès, francès, alemany, holandès, català (i les varietats mallorquines), euskera i gallec. Després apareix l'àrea de cria a nivell mundial i europeu, per seguir amb la cria regional a les diferents zones d'Espanya, Portugal i Macaronèsia. En la informació sobre la cria es proporciona el nombre de parelles actualitzat de cada zona així com les tendències poblacionals.

Els moviments migratoris de les diferents espècies apareix reflectit a l'apartat següent, que és el de migracions, en què s'indica també l'època de l'any en què es realitzen els moviments de cada espècie. Després es tracta la situació regional de l'espècie novament a cada una de les zones anteriors. En aquest apartat se'ns informa sobre la situació que travessa actualment cada espècie a cada zona i totes les cites en cas que sigui poc comuna. En el cas d'algunes espècies rares o divagants, la informació s'acompanya, a més, de mapes i taules de distribució.

Per tal de facilitar l'accés al major nombre de persones interesades de cada espècie tractada a l'obra, s'ofereix un extens resum en anglès amb les dades més importants.

Cal destacar també la gran quantitat i l'actualització de les referències

bibliogràfiques que ha fet servir l'autor del llibre (a prop de 1.000).

L'estructura amb què apareix la informació al llibre no m'ha agradat perquè és poc pràctica ja que la informació sobre una espècie a una zona determinada no està junta i s'ha d'anar envant i enrere per consultar-la. Crec també que la informació sobre cada espècie hauria de començar a una pàgina individual i no hauria d'anar seguida una espècie darrere l'altra, com és al llibre.

Quant a l'àmbit balear, la informació sobre Mallorca i Menorca és bastant completa, amb referències bastant actuals, inclòs l'anuari de les Balears, però la informació sobre Formentera és més escassa i, especialment, la d'Eivissa, de la qual només apareix informació en el cas de les espècies més comunes. Al llibre *Puffinus mauretanicus* apareix encara com una subespècie de *Puffinus yelkouan*.

En definitiva, potser no és un llibre interessant per a una persona que comença a conèixer els aucells, però sí és un llibre de consulta molt atractiu per a qualsevol ornitòleg. A més, era molt necessari ja que la informació sobre les aus marines a la zona tractada pel llibre estava molt dispersa.- M.S.

PURROY, F. J. (Ed). 1997. Atlas de las aves de España, 1975-1995. SEO-BirdLife. Lynx Edicions.

Aquest nou atlas s'afegeix als publicats, però amb una diferència notable ja que aquest abasta tot l'Estat i no tracta sols d'una regió, província o comunitat autònoma.

És una obra editada per SEO/BirdLife en què han participat 317 persones i 16 grups ornitològics, els quals hi han aportat un total de 2.149 fitxes i 27 llistats comarcals de nidificació a més de

tota la informació recollida per l'equip del professor Bernis des de l'any 1975.

La quadrícula usada no és la UTM de 10x10 Km, sinó la basada en els rectangles resultants de la projecció Lambert d'escala 1:50.000 del Mapa Topogràfic Nacional. Per cobrir la Península, les Balears i les Canàries són necessaris 1.130 rectangles isòsceles de superfície variable: 49.581 ha en el nord i 55.519 en el sud. Segons explica el coordinador de l'atles, Francisco J. Purroy, l'elecció de la projecció Lambert és conseqüència de la gran extensió del territori a cobrir i el, relativament, baix nombre d'ornitòlegs per prospectar-lo.

En l'última etapa de l'Atlas es recolliren, passades a projecció Lambert, les dades dels diversos atles regionals publicats fins al 1995. Per aquest motiu, en el cas de les Balears, no s'hi han incorporat les dades de l'atles de Formentera (WIJCK, S. i JAUME, J., 1997) ni del de Menorca (ESCANDELL, A., 1997) i del de Mallorca i Cabrera (GOB, 1997) només algunes dades parcials de l'avanç presentat en les jornades ornitològiques de 1989. El grau de cobertura no és homogeni i en diverses zones de Castella-La Manxa i Extremadura el nombre de rectangles amb gens o poca informació és considerable. Les Pitiüses tenen una cobertura deficient a Eivissa i nul·la a Formentera, mentre que a totes les Canàries la informació és parcial.

L'obra està dividida en tres parts: *Introducció*, en què es fa una petita història de l'atles; *Espècies segures*, en total 262, tractades una a una i *Espècies addicionals*, altres 23, que per criar a punts molt localitzats o fer-ho irregularment en el temps es tracten per separat. Les espècies estan ordenades sistemàticament amb la quadrícula, el text i

dibuixos són de Juan Varela (de qualitat variable, des d'excel·lents fins a realment dolents) i de Joaquin Alegre, en molta menor proporció. En el text els apartats de distribució i hàbitat són bastant complets però el més interessant és el de població en què es donen dades quantitatives del nombre de parelles a Espanya en alguns casos de censos i en d'altres avaluacions basades en diversos mètodes. Els dos darrers apartats del text fan referència als moviments i a l'estat de conservació lligat a la dinàmica poblacional.

Com a conclusió podríem dir que és una obra interessant, però amb una sèrie de mancances com són l'ús de la projecció Lambert i la deficient cobertura en algunes zones, entre elles els dos arxipèlags, però també amb trets notables com ara l'avaluació quantitativa i les tendències de les poblacions durant els darrers vint anys, la qual cosa permet fer-se una idea de la salut d'aquestes i així fixar les prioritats per a la seva conservació.- P.G.

SÁNCHEZ, A. i DE CASTILLA, A.M. 1997. *La pardela cenicienta* (Calonectris diomedea) en las islas Columbretes. *Biología y Conservación*. Ajuntament de Castelló de la Plana.

Aquest llibre és un interessant document sobre alguns aspectes de la biologia reproductiva del virot al Mediterrani. Entre els anys 1991 i 1995 s'ha realitzat un exhaustiu estudi dels diferents factors que influeixen sobre l'èxit reproductor a l'illa Gran dels Columbrets. La declaració com a Parc Natural el 1987 i, posteriorment, la de reserva biològica ha permès controlar almenys dos dels factors que s'han associat al fracàs reproductor: la depredació i les molèsties humanes. Tanmateix, a l'illa Gran dels Columbrets s'ha detectat una

elevada mortaldat de pollastres deguda a la inundació i col·lapse dels caus, els quals provoquen les pluges torrencials de finals de l'estiu. L'efecte devastador de l'aigua es veu afavorit en gran mesura per la pèrdua de la coberta vegetal natural de l'illa i l'erosió del sòl. Per acabar, cal destacar que les dades de la fenologia reproductiva dels virots de l'illa Gran dels Columbrets coincideixen amb tot allò prèviament descrit per a altres poblacions del Mediterrani.- M.M.

ALTRES LLIBRES REBUTS

- AGUILAR, J.S. 1997. Localización y seguimiento de las poblaciones de pardela balear (*Puffinus yelkouan mauretanicus*) en el Parque Nacional del Archipiélago de Cabrera, 1997. GOB. Palma. Inèdit.
- BONNIN, J. 1997. Memoria de la campaña de anillamiento de aves durante la migración primaveral, Parque Nacional del Archipiélago de Cabrera, 1997. GOB. Palma. Informe inèdit.
- BONNIN, J. 1997. Memoria de la campaña de migració prenupcial de passeriformes, Parc Natural de l'illa de sa Dragonera, abril-maig 1997. GOB. Palma. Informe inèdit.
- CUCCO, M.; LEVI, L.; MAFFEI, G. i PULCHER, C. 1996. Atlante degli uccelli di Piemonte e Valle d'Aosta in inverno (1986-1992). Museo Regionale di Scienze Naturali, Monografie XIX. Torino.
- DEL HOYO, J.; ELLIOTT, A. i SARGATAL, J. (Eds). 1997. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 4. Sandgrouse to Cuckoos. Lynx Edicions. Barcelona.
- GATTIKER, E. i L. 1997. Die Vögel im Volksglauben. Aula Verlag.
- GONZÁLEZ, J.M. 1997. Memoria de la campaña de anillamiento de aves durante el paso postnupcial, Parque Nacional del Archipiélago de Cabrera, 1997. GOB. Palma. Informe inèdit.
- GONZÁLEZ, J.M. 1997. Memoria de la campaña de migració de passeriformes, Parc Natural de l'illa de sa Dragonera, octubre 1997. GOB. Palma. Informe inèdit.
- HAGEMEIJER, W.J.M. i BLAIR, M.J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Published for the European Bird Census Council by T.& A.D. Poyser. London.
- HANS-GÜNTHER i BERTHOLD, P. 1997. Die Brutvögel Mitteleuropas. AULA-Verlag Wiesbaden.
- JUBETE, F. 1997. Atlas de las Aves Nidificantes de la provincia de Palencia. Ed. Asociación de Naturalistas Palentinos. Palencia.
- LORENZO, J.A. i GONZÁLEZ, J. 1993. Las aves de el Médano, Tenerife, Islas Canarias. ATAN. Santa Cruz de Tenerife.
- McMINN, M. 1997. Memoria de las Actividades de Estudio de pardela cenicienta (*Calonectris diomedea*) y paño europeo (*Hydrobates pelagicus*) 1997. GOB. Palma. Informe inèdit.
- RAMIS, C. 1997. Resultats del cens hivernal d'aus aquàtiques i limfcoles a l'illa de Mallorca, gener de 1997. GOB. Palma. Inèdit.
- ROMÁN, J.; ROMÁN, F.; ANSOLA, L.M.; PALMA, C. i VENTOSA, R. 1996. Atlas de las aves nidificantes de la provincia de Burgos. Ed. Caja de Ahorros y Monte de Piedad del Círculo Católico de Obreros de Burgos.
- SUNYER, J.R.; REBASSA, M. i GONZÁLEZ, J.M. 1997. Invernada de passeriformes, Parque Nacional de Cabrera, diciembre de 1996. GOB. Palma. Inèdit.
- WATSON, J. 1997. The Golden Eagle. T & A.D. Poyser. London.